

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Апончук І.О.

аспірант,

*Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

ПОНЯТТЯ «РЕСУРСИ» В РЕЛЯЦІОНІСТСЬКІЙ КОНЦЕПЦІЇ ВЛАДИ

Сучасне суспільство у своєму розвитку все більше набуває рис інформаційного. В подібному процесі відбуваються трансформації багатьох політичних інститутів та явищ, і влади в тому числі. В спробах дослідити природу такого багатоманітного феномена як влада, значну увагу дослідники (П. Блау, Е. Тоффлер та ін.) відводили проблематиці ресурсів влади, їх ролі та місцю. Сьогодні це питання набуває нового характеру, особливо в умовах інформаційної експансії. Найбільш ґрунтовно ресурси влади були досліджені в теоріях «обміну ресурсами».

Теоретичне осмислення поняття ресурсів влади відбувається в рамках різних суспільних наук. До аналізу даного поняття зверталися П. Блау, Д. Хіксон, К. Хаайнінгс, Н. Пеннінгс, М. Роджерс, А. Етціоні та ін. Істотний внесок в розробку реляціоністської концепції влади зробили М. Вебер, Д. Картрайт, П. Блау, Дж. Френч, Р. Даль, Д. Хіксон, К. Хайнінгс, Д. Ронг та інші дослідники.

Різні аспекти дослідження ресурсів влади знайшли своє висвітлення у дослідженнях вітчизняних вчених, зокрема В. Бабкіна, В. Селіванова, О. Бабкіної, І. Варзаря, В. Горбатенка, В. Бушанського, С. Рябова, О. Сидорчука, Є. Цокура та багатьох інших.

У процесі становлення політичної науки дослідники намагалися осмислити феномен влади, її природу та визначити її характерні риси. У різні історичні періоди феномен влади набував нових форм та якостей, влада трансформувалася разом із суспільством. Проте завжди аксіоматичною вважалась ідея нерозривності влади і політики. Розуміння постійної присутності та незамінності влади в розвитку і функціонуванні суспільства залишається вихідним для всіх сучасних політичних і соціальних теорій, оскільки саме сукупність людей об'єднана взаємодією і владою являє собою сутність суспільства [2, с. 10].

Категорія влади посідає одне з центральних місць у політичній науці. Визначення поняття влади, її характеристик та природи дозволяє зрозуміти та виділити політику і політичні відносини з-поміж усієї маси суспільних відносин. Саме дослідження феномена влади, накопичення знань про її природу та механізми реалізації, є однією з найбільш актуальних проблем політології.

Нині існує понад 400 визначень категорії «влада». Адже кожен долідник трактує його, виходячи з власного бачення та досвіду. Так, Бертран Рассел свого часу, розглядав поняття влади як фундаментальне, спільне для всіх соціальних наук пояснювальне поняття, та проводив паралелі з поняттям «енергії» у фізиці. Він пояснює це тим, що владні відносини виникають всюди де є люди, адже їм притаманно вступати у різноманітні взаємозалежні відносини, як в ролі владарюючих, так і підлеглих. Таким чином, стає зрозуміло, що влада як явище присутня в будь-якому суспільстві та в будь-яку епоху.

На сьогоднішній день існує велика кількість теорій, які прагнуть дослідити особливості та причини виникнення влади. Проте кожен з підходів фіксує один або декілька аспектів влади, які в процесі її генезису взаємодіють між собою [2, с. 12].

Влада є багатоманітним суспільним явищем, і в розкритті сутності останнього важливе місце посідають концепції влади, зокрема телеологічна, системна, біхевіористська, реляціоністська та інші.

Так, телеологічна концепція влади характеризує її як здатність досягнення поставлених цілей, одержання намічених результатів [3, с. 155].

Системна концепція влади розглядає владу як системотворче відношення в політичній системі [3, с. 156]. В основі біхевіористської концепції лежить дослідження поведінки людини. Стрижнем будь-якої владної поведінки вважається першопочатковий імпульс – прагнення до влади, як би не трактувалось останнє поняття [2, с. 13-14].

Однією з найбільш поширених та актуальних на сьогодні концепцій влади можна вважати реляціоністську. Адже вона трактує владу у контексті відносин між двома партнерами та стверджує, що реалізація влади в будь-якому суспільстві опирається на загальноприйняті або юридично закріплені норми, принципи та цінності, які визначають соціальний статус та роль різних індивідів та соціальних груп в системі суспільних відносин.

Ця концепція порівняно з іншими видами інтеракції, в першу чергу звертає увагу на асиметричність владних відносин, розглядаючи їх як відносини суб'єкта та об'єкта влади [1, с. 66].

У рамках даної концепції формуються і відповідні визначення влади. На думку Р. Даля, влада – це такі «відносини між соціальними одиницями, коли поведінка однієї або кількох одиниць залежить за певних обставин від поведінки інших одиниць» [5, с. 407].

В той же час Дж. Френч та Б. Рейвен більше схиляються до розуміння «влади» як «потенційної здатності, котру мають група або індивід аби з її допомогою здійснювати вплив один на одного» [1, с. 66].

В свою чергу, П. Блау трактує владу як «можливість одного індивіда або групи здійснювати свою волю над іншими через страх, або відмовляючи в звичайних благах, чи у формі покарання, не зважаючи на спротив; при цьому обидва способи впливу представляють собою негативні санкції» [4, с. 117]. Спільним для всіх наведених визначень є те, що владні відносини

інтерпретуються як відносини двох партнерів, що здійснюють вплив один на одного в процесі взаємодії.

Серед реляціоністських концепцій, значної уваги заслуговують теорії «обміну ресурсами», оскільки саме в них була здійснена одна з перших спроб переосмислення владних відносин через розподіл ресурсів, та надано чітке визначення поняттю «ресурс» влади.

В теоріях «обміну ресурсами» П. Блау, Д. Хіксон, К. Хайнінгс та інші на перший план висувають ситуації, де має місце нерівномірний розподіл ресурсів між учасниками соціальних відносин, саме в результаті яких виникає гостра необхідність в ресурсах, особливо з боку тих, хто їх недоотримав. Таким чином, ті індивіди, що володіють великою кількістю ресурсів, можуть трансформувати надлишки останніх, передаючи їх індивідам, що мають потребу в ресурсах в обмін на певну модель поведінки чи певні дії.

П. Блау основну увагу концентрує на ситуаціях, де взаємний вплив проявляється через обмін ресурсами між групами чи індивідами. Дослідник розробив класифікацію обмінів в ситуації соціальної взаємодії, і виділив владу в рамках даної типології, як приватний вид обміну. А також виділив категорії обміну, що змінюються в залежності від певних характеристик, таких як, «інструментальність» та «неінструментальність», «симетрія» та «асиметрія». Відповідно владні відносини визначаються як відносини інструментального та асиметричного типів. В даній теорії, один індивід має владу над іншим, за умови, що останній знаходиться в стані постійної залежності, оскільки не може отримати необхідні ресурси в іншому місці.

В західній політичній науці поширення набули наступні складові теорії Блау:

- в основі влади лежить реальний факт нерівномірного розподілу ресурсів, що дає змогу одному індивідові використовувати негативні санкції у відношенні іншого індивіда;
- важливим постає знаходження сенсу обміну, саме як обміну ресурсами різної природи. Адже за умови, що ресурси мають однакову природу, будь-який обмін утратив би сенс. Проте, оскільки мова йде про ресурси, природа яких різниться, то обмін стає не лише можливим, а навіть необхідним;
- раціональною вважається теза про те, що влада вважається функцією залежності індивіда від розподілу рідкісних ресурсів;
- положення про залежність влади від ступеня можливості знаходження іншого джерела ресурсу [1, с. 73].

Згодом теорія «соціального обміну» П. Блау була доповнена Д. Хіксоном, котрий вніс до останньої такі поняття, як «замінність», «центральність» та інші. Деякі теоретики, переглядаючи дану теорію, більше зацікавились проблемою дослідження поведінки учасників соціальної взаємодії в залежності від розподілу ресурсів. Їх увага більшою мірою була зосереджена на 3 основних моментах:

- вагомості ресурсів;
- сприйнятті ресурсів та очікуванні наслідків їх використання;
- способі переходу до ефективної мобілізації ресурсів.

Але учасники соціальної взаємодії отримали характеристики тільки в плані їх ставлення до розподілу в даний момент, в даній ситуації ресурсів, без врахування джерела ресурсів, їх реальної ваги і значення для суспільства, не говорячи вже про інші деталі. Саме тому представлений обмін ресурсами виглядав як формальна, проведена в соціально-політичному вакуумі процедура, позбавлена будь-якого конкретно-історичного змісту.

Згодом дослідники теорій «обміну ресурсами», поставили за мету описати, перелічити, дати визначення та класифікувати ресурси влади.

Одним з перших хто дав чітке визначення поняття «ресурс» став М. Роджерс. Він стверджував, що «ресурс – це атрибут, обставина чи благо, володіння котрим збільшує здатність впливу його володаря на інших індивідів або групи» [1, с. 74].

Також саме він одним з перших здійснив класифікацію ресурсів, поділивши їх на «інфраресурси» та «інструментальні» ресурси. Перші, тобто «інфраресурси», – це атрибути, обставини чи блага, які мають бути обов'язково присутніми до того моменту, як будуть використані «інструментальні» ресурси. «Інструментальні» ресурси – визначаються ним, як засіб здійснення впливу, та можуть використовуватися для винагороди, покарання чи переконання [1, с. 75].

Ще однією спробою класифікації ресурсів стала робота А. Етціоні «Порівняльний аналіз складних організацій». Мета його класифікації полягала в співвіднесенні певних типів ресурсів зі специфічними способами володарювання.

Дослідник виділяв наступні типи ресурсів:

- утилітарні ресурси (в першу чергу матеріальна винагорода) – дає змогу перебороти спротив об'єкта, в такий спосіб, щоб останній підкорився волі суб'єкта в обмін на необхідні ресурси;
- примусові ресурси – такі, що використовуються суб'єктом влади для додаткового примусу, щоб ще більше обмежити свободу об'єкта;
- нормативні ресурси – такий тип ресурсів, котрий дає змогу блокувати спротив об'єкта, шляхом прийняття нових чи зміни старих норм та принципів, тим самим змушуючи об'єкт приймати нові вимоги до власної поведінки [1, с. 75].

Саме завдяки дослідженням теорій «обміну ресурсами» можна краще зрозуміти та досягнути трансформації влади що відбуваються в епоху становлення інформаційного суспільства та появі нових підходів до розуміння феномену влади. Також варто відзначити, що дослідження ресурсів влади не обмежилося рамками реляціоністської концепції, а продовжувалося далі вже в контексті інших теорій, зокрема і системних.

Список використаних джерел:

1. Власть: Очерки современной политической философии Запада / В. В. Мшвениерадзе, И. И. Кравченко, Е. В. Осипов и др. – М.: Наука, 1989. – 328 с.
2. Воронов І. О. Феномен влади: горизонти людського і політичного виміру. Монографія. – К.: Генеза, 2005. – 288 с.

3. Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки). Навч. пос. – К.: Либідь, 2005. – 576 с.
4. Blau P. Exchange and power in social life. N. Y., 1964. 352 p.
5. Dahl R. A. Power // International encyclopedia of the social sciences. N. Y., 1968. Vol. 12. 638 p.

Гарбар О.О.

студент,

Київський національний університет культури і мистецтв

ГОЛОВНІ СКЛАДОВІ ФОРМУВАННЯ РЕПУТАЦІЇ ДЕРЖАВИ ЯК ЧАСТИНА НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сучасний історичний етап розвитку людства характеризується активним процесом глобалізації, котра створює універсальний світ, внаслідок чого посилюється взаємозв'язок між державами в економічній, політичній та культурній сферах [4, с. 219]. За таких умов, формування позитивної репутації держави є життєво важливим фактором, що забезпечує її стабільний розвиток та співіснування з іншими країнами загалом, а, отже, формування позитивної репутації є частиною державних інтересів.

Мета даного дослідження полягає в систематизації основних складових, що формують репутацію держави, яка, в свою чергу, є частиною національних інтересів країни.

Всесвітня організація з туризму визначає репутацію держави як «сукупність емоційних і раціональних уявлень, що впливають із зіставлення всіх ознак країни, власного досвіду і чуток, що впливають на створення певного образу» [1, с. 256].

Попри те, що до складу національних інтересів прийнято відносити, перш за все, такі поняття, як: безпеку, державний суверенітет та економічний розвиток [5], репутація держави не є менш важливою, особливо в час інформаційної епохи та глобального взаємозв'язку, коли будь-яка країна не може лишатися в ізоляції від інших глобальних та регіональних процесів.

Основними складовими, що формують репутацію держави на сучасному етапі розвитку людства, є:

1. Забезпечення країною демократичного розвитку – до даного поняття відносяться: рівень верховенства права в державі, тобто, забезпечення основних прав та свободи людини. В даний час забезпечення демократизації держави є найбільш цінним фактором творення репутації й іміджу певної країни [6, с. 258], адже для сучасного світу характерне прагнення держав до створення демократичних систем [7, с. 28], хоча, в деякій мірі, воно продовжує лишатися декларативним. Тим паче, демократичні держави мають значний авторитет в очах світового співтовариства, що створює позитивну репутацію, котра є основою різнобічної співпраці в усіх галузях, що може приносити державі